

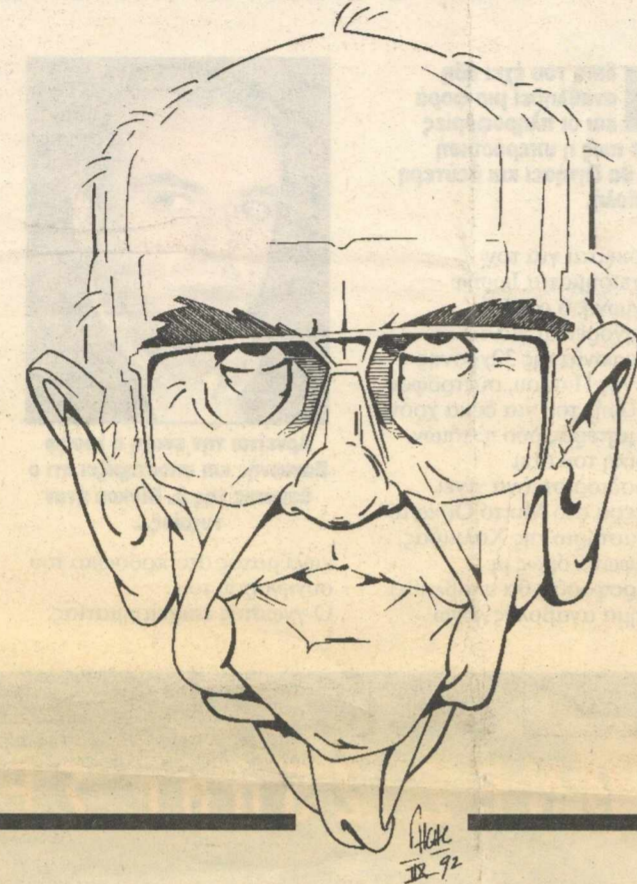
2 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕ ΠΑΣΟΚ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Του ΓΡΗΓΟΡΗ ΡΟΥΜΠΑΝΗ

Η νύχτα γεμάτη υποσχέσεις εκείνη της 10ης Οκτωβρίου του 1993. Κι έμειναν υποσχέσεις, όπως συνηθίζεται. Η νεοδημοκρατική κυβέρνηση της αβεβαιότητας και των εσωκομματικών συγκρούσεων έδωσε τη θέση της σε μια ισχυρή κοινοβουλευτική πλειοψηφία του ΠΑΣΟΚ. Όμως πολύ γρήγορα θα καταδειχθεί ότι οι ισχυρές κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες δεν έχουν να κάνουν τόσο με τον αριθμό των βουλευτών όσο με τη συνοχή της ομάδας και την εμπιστοσύνη που αποπνέει ο αρχηγός.

Τέλος πάντων. Κατ' αρχήν υπήρχε μια συγκρατημένη αισιοδοξία ότι επιτέλους θα έμπαινε τάξη στη δημόσια ζωή. Οι υποσχέσεις ήταν βέβαια και πάλι πολλές, αν και όχι σε τέτοιο απελπιστικό βαθμό όπως το 1981 (όταν είχε υποσχεθεί ακόμη και την κατάργηση της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο, ο αθεόφοβος!), αλλά δεν ήταν λίγοι εκείνοι (κυρίως εντός του ΠΑΣΟΚ) που πίστευαν ότι τα σφάλματα της προηγούμενης κατσαπίας θα είχαν γίνει πλέον μαθήματα. Εξάλλου, τώρα δεν έταξε παράλογα πράγματα:

- **Συνεδριάσεις** του υπουργικού συμβουλίου ανά δεκαπέντε ημέρες.
- **Αναβάθμιση της Βουλής** και του ρόλου των βουλευτών.
- **Συνταγματική μεταρρύθμιση**, αποκέντρωση και εκσυγχρονισμό (επιτέλους) της δημόσιας διοίκησης.
- **Εξασφάλιση των εργαζομένων**, διατήρηση του πραγματικού εισοδήματός τους, ανάκαμψη της οικονομίας μέσα από τη βελτίωση της παραγωγής και μείωση του πληθωρισμού.
- **Εθνικά υπερήφανα εξωτερική πολιτική** αλλά με καλές και ισορροπημένες σχέσεις με ΗΠΑ και Ευρώπη.
- **Ανατροπή** των αρνητικών δεδομένων στο θέμα των Σκοπίων που είχαν δημιουργηθεί διεθνώς εξ αιτίας της

Το χρονικό μιας απουσίας σε Κοινοβούλιο, υπουργικό συμβούλιο και... δεσμεύσεις

Ανόδρεας: Τι έλεγε και τι... εννοεί

Δύο μόλις ημέρες μετά την εκλογική νίκη, ανακοινώθηκε η σύνθεση της νέας κυβέρνησης. Αριθμώσε 45 μέλη, αλλά όπως ανακοινώσε ο κυβερνητικός εκπρόσωπος «ο κ. Παπανδρέου εξέφρασε τη λύπη του γιατί στο υπάρχον κυβερνητικό σχήμα δεν υπάρχει ακόμη θέση που να προσέχει στο κέντρο του τώως αντιπροσώπου κ. Γιάννη Χαλαμπίτσου». Αυτή η θέση δεν βρέθηκε ακόμη παρά την εμφανή αδυναμία του Πρωθυπουργού να ακούσει στοιχειωδέστατα τα καθήκοντά του. Ίσως επειδή δεν έχει τρέξει μέχρι τώρα σε καμιά από τις απειρίες κάλλους πολιτικούς εξορμήσεις της κυρίας Λιάνη ή δεν έκανε το τραπέζι στο πρωθυπουργικό ζεύγος.

Δευτέρα υπόσχεση που ανακοινώθηκε την ίδια ακριβώς μέρα ήταν και η αξιολόγηση του Δημήτρη Τσοβόλα στην κυβέρνηση, μόλις αρθούν οι συνέπειες της κατάταξης του από το ειδικό δικαστήριο. Οι συνέπειες ήρθαν πράγματι ταχύτα-

τα. Ο συνεπής όμως στις απόψεις του Τσοβόλας παραμένει καθηλωμένος στο δικηγορικό του γραφείο.

Την επομένη τα συνεδριάσει ο υπουργικό συμβούλιο. Θα ξαναβρεθούν πάλι όλοι μαζί μετά ένα ολόκληρο μήνα, στις 12 Νοεμβρίου, με θέμα την έγκριση του πλαισίου του προϋπολογισμού. Πάλι καλά δηλαδή που βρέθηκαν τόσο σύντομα, γιατί αργότερα θα περάναι μήνες για να συναντηθούν.

Η νέα συνεδρίαση έγινε ενάμιση μήνα αργότερα, στις 30 Δεκεμβρίου. Έγινε η αποτίμηση των δύομιση μηνών κυβερνητικής εξουσίας και χαράχθηκαν οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές για τον επόμενο χρόνο.

Ουσιαστική συνεδρίαση θα αρχήσει πολύ, μα πάρα πολύ να ξαναγίνει. Στις 16 Φεβρουαρίου του 1994 θα συζητηθεί βεβαίως το υπουργικό συμβούλιο, αλλά μόνο για να ακούσει τις ανακοινώσεις του Πρωθυπουργού για το εμπάργκο στα Σκόπια. Υστερα από ενάμιση χρόνο, στις 13 Σεπτεμβρίου του 1995, θα υπογραφεί στα κυβερνητικά όργανα!

Μια κομβικά είναι αυτή, αφού το πόνομο υπουργικό συμβούλιο θα συγληθεί μετά τέσσερις μήνες, στις 23 Νοεμβρίου, με αφορμή και πάλι την κατάθεση του προϋπολογισμού. Η σύνταξη αυτή όμως ούτε καν τον τυπικό της αντίστοιχης του 1993 χαρακτήρα είχε, αφού την προηγουμένη ο υπουργός Οικονομικών Αλέκος Παπαδόπουλος είχε πάρει την έγκριση του Πρωθυπουργού να δώσει την εντολή στο Εθνικό Τυπογραφείο να τυπώσει τον προϋπολογισμό.

Επίσημα Η δύσκολη κατάσταση της κυβέρνησης ήταν πλέον κάτι παραπάνω από εμφανές. «Είμαστε σ' ένα νέο ξεκίνημα», είπε ο Πρωθυπουργός στη συνεδρίαση εκείνη. «Απαιτείται στενή συνεργασία όλων. Αίθερνη αλληλεγγύη και κοινή ευθύνη». Ωριαία λόγια. Μόνο που δεν ισχύαν για τον ίδιο. Και κάνοντας σαφές ότι δεν έχει σκοπό να ταλαιπωρείται με συνεδριάσεις, τους έδωσε εντολή να... ενημερώσουν το πολιτικό του γραφείο ανά δίμηνο για την πορεία του έργου του κάθε υπουργείου.

Εκανε και άλλες επισημάνσεις τότε, τις οποίες θα επαναλάβει πολλές φορές έπειτα, όπως: «Οι ανάγκες του μικροεργαστή του από το ειδικό δικαστήριο. Οι συνέπειες ήρθαν πράγματι ταχύτα-

τα Χριστόγενο, το Νέο Έτος, τα Φότα και οι Απόκριες, κι αφού μπει για τα καλά η άνοιξη, στις 4 Απριλίου του 1995, ο Πρωθυπουργός ξαναφρονάζει τους υπουργούς του.

Εκεί διαπιστώνουν εκπληκτικο, ακούγοντας τον Α. Παπανδρέου, ότι η δραχμή έγινε επιτέλους σκληρό νόμισμα. Το πιο σκληρό νόμισμα στην Ευρώπη μαζί με το γερμανικό μάρκο και το ελβετικό φράγκο. Κανένας δεν γέλασε τότε. Έμαθαν και κάτι άλλο εξαιρετικά επίσημο σημαντικό: Οι έπρεπε, λέει, να ανοίξουν τις πόρτες των υπουργείων τους για το κοινό... Οτι αυτό το μέτρο ισχύει από το 1827 δεν το είχε κανείς απ' όσους τον άκουγαν, προφανώς για να μην τον προσβάλει. Κατά τα άλλα, επανέλαβε την απειλή κατά Σημίτη, όπως και στην προηγουμένη συνεδρίαση.

Παρίσταναν περίπου τέσσερις μήνες για να ξαναβρεθούν οι υπουργούς του. Ναίλα κολοκάκη, 28 Ιουλίου ήταν, λίγες ώρες πριν πάρει το αεροπλάνο για τον τόπο των καλοκαιρινών διακοπών του, την Ελούντα.

Κανείς δεν ξέρει για πότε είχε στο μυαλό του να ξαναβρεθεί στο (φαινόταν ότι) να γελάσει τον υπουργό του. Ναίλα κολοκάκη, 28 Ιουλίου ήταν, λίγες ώρες πριν πάρει το αεροπλάνο για τον τόπο των καλοκαιρινών διακοπών του, την Ελούντα.

Κανείς δεν ξέρει για πότε είχε στο μυαλό του να γελάσει τον υπουργό του. Ναίλα κολοκάκη, 28 Ιουλίου ήταν, λίγες ώρες πριν πάρει το αεροπλάνο για τον τόπο των καλοκαιρινών διακοπών του, την Ελούντα.

Συνέπεια λόγων και «ωμή» πραγματικότητα

Η ανάρτηση διευθύνσε της εσωκομματικής δημοκρατίας και ενίσχυσε των αντιπροσωπευτικών θεσμών του πολιτεύματος πάντα έβρισκε τόπο στα κείμενα των ομιλιών του Α. Παπανδρέου.

«Η πολιτική μας ενόπια - είχε πει στην ομιλία του στην Κεντρική Οργανωτική Επιτροπή του Συνεδρίου, την 1η Απριλίου του 1994 (ημερομηνία σημαδιακή) - και η ενιαία δράση μας

ενισχύουν και διευρύνουν την εσωκομματική δημοκρατία». Φαίνεται ότι δεκαπέντε μέρες αργότερα, όταν είχε αρχίσει τις εργασίες του το συνέδριο, το ξανασημείωσε και ίσως διαπίστωσε ότι πολιτική ενόπια με εσωκομματική δημοκρατία είναι έννοιες που δεν μπορούν να χωρέσουν μαζί στο δικό του κόμμα. Έτσι, μολοντί δεν διαθέτει και πληθώρα ικανών στελεχών (κα-

Μια συνεδρίαση ανά δύομηνη μήνες για το υπουργικό συμβούλιο. Η παλιά δέσμευση μιλούσε για συνεδριάσεις κάθε 15ήμερο

νός σημαίνει κι αυτός που έχει γνώμη, ενοχλημένος από φωνές που ζήτησαν κάτι παραπάνω από αυτό που θέλει να δώσει και από τον μεγάλο αριθμό ψήφων που συγκεντρώνουν για να εκλεγούν στην Κεντρική Επιτροπή, φροντίζει να βρεθούν έξω από το νέο Εκτελεστικό Γραφείο. Μόνος διασωθείς ο Κ. Σημίτης, ο οποίος φωνάζει για αποκλεισμούς. Εξω μεταξύ άλλων η Βάσω Παπανδρέου και ο Θ. Παργάλο.

Κατά τη διάρκεια, μάλιστα, του συνεδρίου, στις 15 Απριλίου, (ο ίδιος ενημερωνόταν στο σπίτι του για την εξέλιξη του) ερωτήθηκε από δημοσιογράφο αν θέλει να σχολιάσει τα συμβαίνοντα εκεί, απάντησε ξερά: «Δεν σχολιάζω τι συμβαίνει στο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ. Όλοι έχουμε μάτια και αυτιά. Καταγράφουμε».

Ο ίδιος επανέλεγγε ομιλία στο αξίωμα του προέδρου του κόμματος και τώρα κάποιοι κωπιάνε το κεφάλι τους που δεν είχε έστω και ένας «όχι», έτσι για να δείχνει τώρα περισσότερο δικαιωμένος που θέτει θέμα ηγεσίας. Γεγονός είναι ότι αρχικά είχαν την κρυφή ελπίδα ότι θα μετακομίσει στην Προεδρία της Δημοκρατίας και με την ψήφο τους ήθελαν να τον αποτρέψουν προς τα εκεί με κάθε τιμή, αλλά όπως αποδείχτηκε έκαναν λάθος υπολογισμούς.

Βεβαίως είχε αφήσει έντονα να ορατούνται αυτή η εντύπωση, όπως για παράδειγμα τέσσερις μήνες αργότερα με δηλώσεις του στο «Βήμα» (14 Αυγούστου 1994). Διαβεβαίωσε τότε ότι δεν θα παρέκλινε η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης εν όψει των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών του Οκτωβρίου (στις ευρωεκλο-

γές του Ιουνίου το ΠΑΣΟΚ είχε πέσει στο άκρος ανησυχιακό 37%), τονίζοντας: «Αλλάμον αν σε κάθε εκλογική αναμέτρηση - και έχουμε πολλές μπροστά μας - αλλάζαμε την οικονομική μας πολιτική. Θα γάναμε όσα με πολλές θυσίες έχουμε επιτύχει». Στη δήλωση αυτή δόθηκε η ερμηνεία ότι πιθανόν υποψήφιος για την προεδρία να είναι ο ίδιος, και επειδή το ΠΑΣΟΚ δεν διαθέτει τις απαιτούμενες 180 έδρες, θα προηφύγει σε νέες εκλογές την άνοιξη.

Τα προβλήματα με την υγεία του ωστόσο δεν τον επέτρεπαν να δραστηριοποιηθεί να να δείξει ότι ασχολείται ενεργά με τα του τόπου. Το γεγονός έχει αρχίσει να επισφραγίζεται από τον Τύπο και την αντιπολίτευση, και ο Ν. Χατζηγιαννόπουλος σε συνέντευξη που του παίρνει, στις 27 Μαΐου 1994 (Μέγαρα), δεν παραλείπει να τον ρωτήσει τι έχει ν' απαντήσει σ' αυτούς που λένε ότι μένει «κλεισμένος στο γυάλινο πύργο του Μέγαρου Μαξίμου».

«Είμαι εδώ...» Η απάντηση ήταν αποστοματική: «Δεν είμαι στην Εκάλη (τότε δεν είχε ολοκληρωθεί ακόμη το κτίριο της έπαυλής και έμεινε στο... νοίκι, στην ίδια περιοχή, αλλά τον περισσότερο χρόνο έμεινε στο Μαξίμου). Είμαι εδώ, που μου επιτρέπει καθημερινή επαφή με πλείστα όσα υπουργεία είτε με φυσική παρουσία (λες και κάθε λίγο και λιγάκι πεταγόταν από υπουργείο σε υπουργείο) είτε με τηλέφωνο (εδώ ήταν πιο ευκαρής). Και αισθάνομαι πάρα πολύ πρωθυπουργός, διευθυντής! Δεν έχω ώρες για τον Ανδρέα Παπανδρέου».

Δυστυχώς λοιπόν ένοιωσε ...πολύ πρωθυπουργός. Έτσι, μερικώς μήνες αργότερα, όταν θα 'ρθε ο χειμώνας, θα το πάρει απόφαση και θα ρίξει μαύρη πέτρα πίσω του για να πάει να ξεκουραστεί στη μόλις αποπερατωθείσα έπαυλή του.

Στο μεταξύ, η εσωκομματική αντιπολίτευση είχε πάρει σχήμα και μορφή με την ομάδα των τεσσάρων. Προβάλλοντας ένα εκσυγχρονιστικό πρόσωπο, το πρόσωπο που όπως λένε έχει ανάγκη ένα κόμμα εξουσίας σαν το ΠΑΣΟΚ, έβησαν εκ των πραγμάτων και υποψηφιότητα ως ένα νέο ηγετικό σχήμα για την περίπτωση που ο Ανδρέας Παπανδρέου αποχωρούσε από την ενεργό πολιτική.

Εκείνος, όπως ήταν φυσικό, πειράχτηκε. Και το έδειξε όταν στις 16 Νοεμβρίου ρωτήθηκε από δημοσιογράφο, αν θέλει να σχολιάσει το περιήφρο «δεύον των τεσσάρων»: «Δεν σχολιάζω» ήταν η ξερή απάντησή του. Μερικές μέρες αργότερα, στις 22 Νοεμβρίου, ξαναρωτήθηκε για το ίδιο θέμα, εν όψει της συνεδρίασης της Κεντρικής Επιτροπής: ■ **Οι συναντήσεις των τεσσάρων βλάπτουν κ. πρόεδρε;** ■ **Δεν πρόκειται να απαντήσει, το ξέκοφο εκείνος.**

Απάντησε ουσιαστικά με την ομιλία που στην Κεντρική Επιτροπή, όταν ξεκαθάριζε πια ότι δεν προτίθεται να διεκδικήσει το αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας. Έτσι θα εξακολουθούσε να ελέγχει ο ίδιος την κυβέρνηση και το κόμμα του και οι επίγονοι θα έπρεπε να περμιώνονται πολύ μέχρι να μπουν στον αγώνα της διεκδίκησης. Έτσι σφραγίστην, ας χέτος αν τα πράγματα δεν πήραν τόσο μεγάλη αναβολή όσο ήθελε.

Τέλος πάντων, πλησίαζε η ώρα για την εκλογή του νέου προέδρου, αλλά ο Πρωθυπουργός παρά τα όσα περί εσωκομματικής δημοκρατίας και βλημικό ύφος του: «Το να μέμμεροι στην πολιτική, να επιτελείς τις κόρες των θεών και να μηδενίζεις την αξία του κοινοβουλευτισμού και της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, ουσιαστικά συμβάλλει στη δημιουργία μιας εικόνας και μιας αίσθησης πολιτικής παρακμής». Μάλιστα.

προτείνει το ΠΑΣΟΚ για υποψήφιο πρόεδρο, απαντά με τον πιο φυσιολογικό τρόπο: «Ασφαλώς όχι».

Την ανακοίνωση για το πρόσωπο του Κ. Στεφανόπουλου κάνει ο ίδιος στο Εκτελεστικό Γραφείο στις 15 Φεβρουαρίου.

Στις 8 Μαρτίου ολοκληρώνεται στη Βουλή η διαδικασία εκλογής του προέδρου με τη συνεργασία της Πολιτικής Ανωχής. «Πιστεύω - είτε αμέλειτα μετά για τον Κ. Στεφανόπουλο - ότι θα παίζει σημαντικό ρόλο ως προσωπικότητα νεοκομματική στην πολιτική ζωή αυτής της χώρας». Κι εντυπωσιακό μέχρι στιγμής είναι ίσως η μοναδική δήλωση του που δεν διαφεύγει από τα γεγονότα. Ίσως επειδή αυτά τα γεγονότα δεν εξαρτώνται απ' αυτόν.

Απ' αυτόν εξαρτάται η πορεία της κυβέρνησης και η συνοχή του ΠΑΣΟΚ. Και τα δύο, όταν συνέχεται η Κεντρική Επιτροπή του κόμματος στις 13 Απριλίου του 1995, βρίσκονται σε πολύ άσχημη κατάσταση. Ο Α. Παπανδρέου πιστεύει ότι η κρίση θα ξεπεραστεί και ο ίδιος θα επιβληθεί και πάλι: «Όσοι εκτός ΠΑΣΟΚ - λέει στην ομιλία του - σνειρεύονται τη μετα-ανδρείκη εποχή σαν μετα ΠΑΣΟΚ εποχή, θα διαφανθούν οικτρά, πέραν του ότι πρέπει να περμιώνονται ακόμα, όπως περμιώνον από το 1998».

Μέχρι το καλοκαίρι, μέσα στη αγωνία των βουλευτών για πολιτική επιβίωση αφού όλα πια έχουν γίνει αποβλέπεται και επικινδύνια γι' αυτούς, οι ομάδες θα έχουν πολλαπλασιαστεί. Τέσσερις λογαίοι, κεντρογενείς, μακεδονομάχοι, αιλικοί και... Δημιουργικοί ακροβόλλονται για την τελική μάχη. Εκείνος σπεύδει να ξεκαθαρίσει (συνδιάσκεψη της 6ης Ιουλίου 1995), ότι αυτός είναι ο «αδριπής του μεγάλου Κινήματος» και νιώθει «ααθροιστικές τις ευθύνες για τη διασφάλιση της συνέχειας και της προοπτικής του ΠΑΣΟΚ».

«Κλειστό» θέμα

Όσον αφορά τους προβληματισμούς και τις φιλοδοξίες για τη διαδοχή του θεωρεί ότι πρόκειται για «θέμα που εκ των πραγμάτων δεν έχει ανοίξει ακόμη και που όταν θα κριθεί, θα κριθεί με τα μέτρα και τα σταθμά που θα θεθούν τότε και όχι με ό,τι ο καθένας σήμερα φαντάζεται». Και παρακάτω επαναλαμβάνει αυτό που έχει πει στο συνέδριο: «Το ΠΑΣΟΚ δεν χαρίζεται, δεν κληρονομείται και δεν τεμαχίζεται σε τιμάκια».

Δεν λένε όμως αν... δίδεται δωρεά σε κάποιο προσφιλές πρόσωπο, ίσως σε κάποιο που από αυτό το καλοκαίρι θα αρχίσει να υπνωτύνει και να κάνει όλο και πιο εντυπωσιακές τις εμφανίσεις του. Θα το δείξει κι αυτό η πορεία των πραγμάτων.

Στην αντίληψη αυτή απαντάει την επομένη ο Κ. Σημίτης: «Όταν για δεκαετίες η ζωή ενός κόμματος είναι στενιά συνδεδεμένη με το πρόσωπο ενός αρχηγού, παρουσιάζεται πρόβλημα όταν είναι ορατό ότι ο αρχηγός δεν μπορεί να συνεχίσει επ' άπειρο το ρόλο του». Και προσθέτει: «Είμαι συνειδητός του ΠΑΣΟΚ».

Δεν πέρασαν τρεις μήνες και στις 10 Σεπτεμβρίου 1995 ο αναδής υπουργός αναρχόστησε, μετά τη διαπόμηση του από τον Πρωθυπουργό στη συνέντευξη Τύπου της Θεσσαλονίκης, να αποχωρήσει από την κυβέρνηση και το Εκτελεστικό Γραφείο του ΠΑΣΟΚ.

Οι... θεσμοί και τα όργανα

Οι συνέπειες ήρθαν πράγματι ταχύτα-